

דבאינו יודע שהיום פסח לא יצא ידי מצה לכולי עלמא משום דהוי מתעסק, ואפיקורס שאינו יודע במציאותו של המצוה בודאי דגרע טובא מזה שאינו יודע שהיום הוא זמן החיוב. אלא שכל זה לא שייך אלא באפיקורס כזה שהאפיקורסות באה לו מצד שדעותיו דעות כפירה הן במציאות מחמת עצמן, משא"כ באפיקורס מחמת שעבר בדעתו ובלבבו עבירה של אפיקורסות מצד הדין, בודאי דלא שייך לדון בו דין מתעסק כי היכי דנימא דאין על מעשיו שם של מעשה מצוה. ויעויין ברמב"ם ריש הלכות ע"ז דע"ז דדור אנוש היתה זו של החלוקה החמישית שבכאן. ומכל המבואר בכאן יוצא לנו שהעובד ע"ז על דרך דור אנוש שהוא נחשב לאפיקורס רק מצד איסורא דע"ז שפיר יש על מעשיו שם של מעשה מצוה, משא"כ בעובד ע"ז על דרך ארבע החלוקות הקודמות דהוי אפיקורס מצד עצם הדעות שהוא מחזיק בהן הרי כל מעשיו מופקעים הם מאפשרות של קיום מצוה. וזהו הדקדוק המיוחד במאמרם שמשמר שבת כהלכתו אפילו עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו שנקטו הציור בדור אנוש דוקא, משום דנהי דשמירת שבת עדיפא כל כך שאפילו עובד עבודה זרה מוחלין לו מ"מ הרי בעינן ששמירת שבת זו תהא עליה שם שמירת שבת של מצוה וזה לא משכחת לה מלבד הע"ז דדור אנוש.

ד. וחכם אחד העיר בענין זה, כי מדבריו של רש"י על מאמרו של ר' יוחנן נראה כי נקיטת הציור של דורו של אנוש היא דוקא מצד החומר שבדבר, מפני שדור זה של אנוש הו' הראשון שממנו התחיל ענינה של עבודה זרה. ויפה העיר. וכן הוא ברדב"ז בתשובתו נגד הקראים שנדפסה בסוף החלק השני של תשובות הרדב"ז. ודברי תורה הם כפטיש יפוצץ סלע, ומתחלקים לכמה ניצוצות.



## מאמר ח

א. ואהבתם את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים. וזה לשון הרמב"ם פרק ו' מהלכות דעות: מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך, אהבת הגר שבא ונכנס תחת כנפי השכינה שתי מצות עשה אחת מפני

שהיא בכלל רעים ואחת מפני שהוא גר והתורה אמרה ואהבתם את הגר. צוה על אהבת הגר כמו שצוה על אהבת עצמו ואהבת את ה' אלקיך הקב"ה עצמו אוהב גרים שנאמר ואוהב גר. ע"כ. ובודאי יש בדבריו ענין הראוי להתעורר עליו דהוסיף דברים הללו ש"צוה על אהבת הגר כמו שצוה על אהבת עצמו", דוקא במצות עשה דאהבת הגרים ולמה לא הוסיף דברים הללו בנוגע למצות אהבת רעים וכמו כן מה שהוסיף אחר זה, "דהקב"ה עצמו אוהב את הגר" הלא דברים הללו נתנו להאמר גם בנוגע לאהבת ישראל בכלל דבודאי הקב"ה אוהב ישראל. ונראה ביאור הדברים דברור הוא דאם ראובן שונא את שמעון אלא שראובן אינו יודע ששמעון הוא בן ברית ותוא חשבו לנכרי, דאין אנו אומרים בכי האי גוונא דראובן הו' שונג בעבירה דשנאת אחים. ובכדי להסביר דבר זה נחזה אנן אותו הציור בצד האהבה. דהיינו דראובן אוהב את שמעון ושמעון באמת בן ברית, אלא שראובן טועה בו וחושבו לאינו בן ברית האם נימא דראובן קיים ע"י זה מצות אהבת רעים? בודאי שאין הדבר כן. מפני שכל אהבה יש לה טעם וגם הטעם של האהבה נכנס בכלל המצוה של אהבת רעים. כלומר דאין המצוה של אהבת רעים מתפרשת שיאהב אדם שהוא מִיִּשְׂרָאֵל, אלא שיאהב אדם מִיִּשְׂרָאֵל מפני שהוא ישראל דגם טעם האהבה נכנס בכלל המצוה. פירוש הכתוב דואהבת לרעך הוא שתאהב אותו דוקא בשביל שהוא רעך. וממילא נמצא לפי זה דאם ראובן אוהב אדם מִיִּשְׂרָאֵל ואינו מכיר בו שהוא ישראל הרי סבת אהבה זו אינה בהישראליות של הנאהב דהוי אהבה סתם מבלי הטעם הנדרש במצוה זו וממילא אין מצות אהבת רעים מתקיימת ע"י אהבה זו. הוא הדין גם לאידך גיסא בצד השנאה. דפירושא דקרא דולא תשנא אחיך בלבבך הוא דעובדת האחות תמנע אותך מהרגשת השנאה אליו. וגם כזה טעם מניעת השנאה נכנס בכלל האיסור ונמצא דאם ראובן טועה בשמעון ומחזיקו לנכרי אף על פי שבאמת שמעון הוא מִיִּשְׂרָאֵל מ"מ לא עבר עליו ראובן בלאו דשנאת אחים אפילו בשונג. דמאחר דחסרה לו לראובן ידיעת האחות אין כאן מקום לגוף מעשה העבירה דגוף מעשה העבירה דכאן היא ידיעת האחות איננה מונעת את השנאה. וממילא כל שידיעה זו נעדרת אין כאן מקום לגוף האיסור כל עיקר, ואין הידיעה כאן תנאי בהמזיד אלא שהיא תנאי בגוף העבירה.

ב. והנה בכמה פסוקים בתורה נכלל הגר והיתום והאלמנה בחדא ענינא והצד השווה שבהם הוא שהם אנשים נעזבים לנפשם. ואנחנו ממשיכים בזה את הקו הלאה ואומרים שאם אהבת הגר באה מצד שהוא אדם גלמוד ונעזב אין מצוה לאהבת גרים מתקיימת ע"י אהבה זו, שהרי נתבאר לעיל שמעם האהבה נכנס בכלל מצות האהבה ומעמה של אהבת הגר הוא מצד מעלתו שנכנס תחת כנפי השכינה ולא מצד היותו אדם שאין לו גואלים. ואם חסרה לה לאהבה הטעם הנדרש אין בזה קיום מצוה. ומאירים הם דברי הרמב"ם שדוקא על אהבת הגר הוסיף שצוה על אהבת הגר כמו שצוה על אהבת עצמו. כלומר, כמו שאהבת השם היא אך ורק אהבת המעלה ואין שם מקום כלל לענין של רחמנות כמו כן אהבת הגר אינה מתקיימת אם האהבה איננה אהבת המעלה. ומה שהוסיף עוד הרמב"ם שהקב"ה בעצמו אוהב את הגר כוונתו להוכיח את היסוד הנ"ל דזה לשון הכתוב עושה משפט יתום ואלמנה ואוהב גר. הרי להדיא דמחולק הוא מהיתום ואלמנה דביתום ואלמנה אמר עושה משפט ודוקא בגר אמר אוהב גר. ואם אהבת הגר היתה באה מפני שהוא נזקק לאהבת ביותר לא היה חלוק בזה מן היתום והאלמנה. וזה שכתב הרמב"ם דהקב"ה בעצמו אוהב גר דהיינו מדחזינן דחלוק הגר לענין אהבה מן היתום והאלמנה שמע מינה דאהבת גרים אהבת המעלה היא.

ג. ועיין בספר המצות לא תעשה ק"ע שכתב שאין למנות אזהרת שבט לוי לקחת חלק בביזה ואזהרת הכהנים לקחת חלק בביזה לשני לאוין מפני שכשבאה האזהרה על כל שבט לוי הנה כבר נכנסו הכהנים בכלל. ואחד מגדולי הדור שלפנינו תמה דאם כן אמאי מנה מצות אהבת גרים ואהבת רעים לשתי מצות הרי כשצוה על אהבת רעים הרי הגרים בכלל. ולפי הנ"ל דטעם האהבה נכנס בכלל המצוה נמצא דבאמת אין מצות אהבת גרים בכלל מצות אהבת ישראל דהרי שתי האהבות חלוקות הן בטעמן. דטעם אהבת ישראל הוא מפני מעלת ישראל וטעם אהבת גרים הוא מפני מעלת הגר שנכנס תחת כנפי השכינה. ומכיון שטעמה של אהבת הגר אינו נכלל בטעמה של אהבת ישראל אין מקום לומר שאהבת הגר נכללת באהבת ישראל שהרי הטעם הוא חלק האהבה וכל שהטעם מחודש גם האהבה מחודשת. ושפיר מנאן הרמב"ם לשתי מצות.

ד. ומדברי הרמב"ן בפירושו על התורה היה נראה דטעם אהבת הגר הוא כי קרוב השם לנשברי לב, ועל פי דרכו הוא מפרש בזה סיומא דקרא כי גרים הייתם בארץ מצרים. והרמב"ם אשר בספר המצות מצוה ר"ז כתב להדיא שטעם אהבת הגר הוא מפני שנכנס תחת כנפי השכינה בודאי שיש לעיין טובא כיצד מתפרש לפי דעתו סיפא דקרא כי גרים הייתם בארץ מצרים.



## מאמר ט

הרמב"ם פסק דאפיקורס חרי הוא כנכרי. ויש לתמוה דהרי לפי שיטת הרמב"ם בכלל הלכה זו הוא גם הכופר בתחיית המתים, והרי על מתני' דריש חלק דהאפיקורס והכופר בתחיית המתים אין לו חלק לעולם הבא מקשה בגמרא וכל כך למה ומפרק שכל מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה והוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים. והשתא מדהקשה בש"ס וכל כך למה חזינן דפשיטא לה להגמרא דעצם הדעה של כפירה בתחיית המתים לא משוית ליה לאפיקורס, ואם כן נהי דפרקינן דמשום מדה כנגד מדה הוא דנגעו בה לא שייך זה אלא לענין אין לו חלק לעולם הבא אבל לענין שיהא דינו כנכרי מצד כפירתו בתחיית המתים, לענין זה קושית הגמרא במקומה עומדת דכל כך למה. ומוכרח מזה מילתא חדתא דמכיון דתחיית המתים הוא אחד היעודים המובטחים לה לכנסת ישראל באחרית הימים א"כ מי שאינו בן השתתפות ביעודים הללו יהיה מאיזה טעם שיהיה הרי זה עצמו מכניסו לכללם של הללו שדינם כנכרים. וכשם שטבעו חכמים בסיפור יציאת מצרים דלפי שהוציא את עצמו מן הכלל להכי אילו היה שם לא היה נגאל כמו כן לאידך גיסא אם נמצא במצב כזה שבשעת הגאולה אינו נגאל הרי זה עצמו יציאה מן הכלל. ונמצינו למדים דאע"ג דתחיית המתים היא מן העקרים שכפירתם גותנים לבעליה דין מומר מ"מ חלוקה היא בגדרה. דבשאר העיקרים, האפיקורסות מוציאתו מן הכלל, שונה